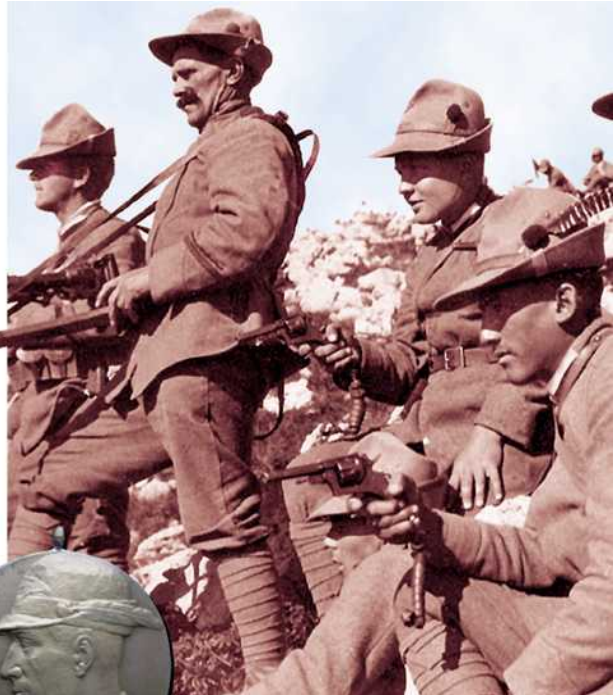

Josef Fučík

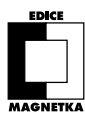
Doss Alto – mýtus a skutečnost

**ČESKOSLOVENSKÁ LEGIE
NA ITALSKÉ FRONTĚ 1918**

**PRAŽSKÁ
VYDAVATELSKÁ
SPOLČNOST**

**EDICE
MAGNETKA**

**NAKLADATELSTVÍ
ÉPOCHA**

Josef Fučík

Doss Alto – mýtus a skutečnost

**ČESKOSLOVENSKÁ LEGIE
NA ITALSKÉ FRONTĚ 1918**

**NAKLADATELSTVÍ EPOCHA
PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST**

Ediční rada Edice Magnetka:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc., (FFUK, Technická univerzita Liberec)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph. D. (Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem))

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

JUDr. František Čermák

Copyright © Josef Fučík, 2014

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Pražská vydavatelská společnost, 2014

ISBN 978-80-7425-199-3 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7250-670-5 (Pražská vydavatelská společnost)

Obsah

Úvodem	7
Italové ve světové válce a neúnavný dr. Beneš	10
Jak využít Čechoslováky	23
Rota z Montella, „piavský“ prapor a útok na Val Belle	35
Probuzení tiché fronty	48
Ve skalách Doss Alta	57
21. 9. 1918 – Legendární bitva, či pouhý průzkum bojem?	61
Osm bratří z Barbarana	73
Le execuzioni capitali	82
Graziani kuje strategické plány	89
Odbojové politici a jejich vzdálené vojsko	95
Na bojišti dnes	99
Přílohy	101
Prameny a literatura	104
O autorovi	107

*Vlastenecké nadšení, vysvětlitelné, ba chvalitebné,
není jediným zorným úhlem, pod kterým je možno
hodnotit skutečnosti dějin.*

PROF. DR. MILOŠ ŠEBOR¹

ÚVODEM

Tato práce není zaměřena proti československým legiím z první světové války. Nechce však být ani jednou ze značného počtu knih a článků, opakujících jednostranné příběhy o vítězných bojích části čs. vojska, rodícího se v letech 1917–1918 v Itálii. Poukazuje na nespornou vytrvalost, houževnatost a odvahu prostých Čechů a Slováků, vstoupivších do italské větve čs. legií. Avšak zabývá se podrobněji i faktem, že ti všichni byli vystaveni smrtelnému nebezpečí nejen na frontové linii, ale rovněž ztráty života, způsobené jistou lehkovážností jejich velení, a tak hrozbou trestem smrti z obou válčících stran. Připomíná také některé zapomenuté i záměrně zkreslené a přetvořené skutečnosti z války v Itálii, jichž používali představitelé čs. zahraničního odboje v propagandistickém úsilí o vznik samostatného státu. Přestože v současnosti, zejména po zániku společného čs. státu, není zapotřebí se těchto dobových názorů nadále striktně zastávat, je jejich strnulý obsah stále považován za počátek naší vojenské historie.

Dosud vycházejí díla, zabývající se příběhy čs. legií a snažící se přesvědčit čtenáře, že jsou již skutečně bez legend; bohužel však i ty se drží některých smyšlenek a nepodložených tvrzení. Nacházíme v nich nejen řadu pouhých věcných nesprávností, ale též různá ideologická klišé, střežící nedotknutelnost takto pojatého obrazu čs. vojska v zahraničí. Nejvýrazněji to lze dokázat právě na italské

¹ Miloš Šebor, JUDr., v první čs. republice pracovník ministerstva vnitra, znalec válečného a vojenského trestního práva; po roce 1948 emigroval do USA; jako univerzitní profesor působil v Richmondu v Kentucky. Nadále se zabýval rakousko-uherskou a československou legislativou.

legii, jež vstoupila v roce 1918 krátce do bojů na italském válčišti a poté se jako početná operační síla vrátila do vlasti.

Lpění na mýtech, značně vzdálených realitě, vedlo po první světové válce nejen k neblahému vnitřnímu štěpení legionářských organizací, ale dosud mnohdy zastírá věcné zpracování legionářské problematiky, a to opět především její italské větve. Mnohé takto vžitě výklady oficiální historie italské legie platí dodnes. Potvrdila to například výstava před pražskou budovou Generálního štábu Armády České republiky v srpnu 2011. Byla pořádána pod názvem *Milníky české vojenské historie*, jejíž počátek se zde kladl právě do válečného vystoupení čs. legií v letech 1914–1918.

Odhlédněme shovívavě od skutečnosti, že český voják se nevy-nořil teprve v první světové válce. Byl na evropských bojištích dobře znám jako zdatný bojovník po řadu staletí předtím. Na uvedené výstavě nebylo možné přehlédnout tvrzení, že za takový *milník* (tedy rozhodující stav věcí) je chápáno i jedno z celkem málo významných bojových střetnutí, označené za *bitvu u Doss Alta*. Stalo se tak v září 1918 na vedlejší části jihotyrolské fronty, kde tři čs. legionářské roty odrazily z polního opevnění výpad dvou rakousko-uherských rot. Obraz úspěšného boje měl přehlušit daleko viditelnější předchozí nezdary legionářských jednotek na Piavě a v horách Monte Grappy.

Je samozřejmě možné tuto epizodu, jakých proběhly na severoitalské frontě denně desítky, nazvat ve válečných vzpomínkách, školních čítankách a vlasteneckých brožurách *bitvou*. Má-li však za to oficiální výstava, která považuje tento příběh za jeden z českých vojenskohistorických *milníků*, je to tvrzení značně nadsazené. Při zkoumání kořenů *milníků* české vojenské tradice ale pouhý plochý ideologický výklad vybraných příběhů nestačí. Je nutno se při tom zabývat především jejich věcným obsahem, všechny uváděné děje podrobit pečlivé analýze, a to s použitím faktů a hodnověrné dokumentace. V tomto případě hledáním skutečností o tom, co se tehdy na Doss Altu opravdu stalo.

Takový přístup může ukázat vskutku svízelné počátky čs. legie v Itálii, zmínit též rozporuplného velitele její divize, ale i mnoho dalších překážek, stávících se do cesty zasazení tohoto vojska do bojů na italské frontě a poté též ve vlasti. V tomto kontextu

se práce zabývá zejména rozhodujícími momenty vzniku a bojové činnosti některých jednotek čs. divize v Itálii (divize zde jako celek do války nevstoupila). Jde především o jejich bojová vystoupení v létě 1918 a též o činnost výzvědků (*exploratori, informatori, confidenti*), kteří jako jednotlivci či ve dvojicích dobrovolně odcházeli do týlu rakousko-uherského protivníka se zpravodajským, propagandistickým a sabotážním posláním, a to ve prospěch jednotlivých italských polních armád.

Zpracování textu se ukázalo jako náročný úkol, neboť až na výjimky nebylo možné se spolehnout nejen na legionářskou literaturu, ale ani na neúplnou čs. autentickou dokumentaci z italského bojiště. Zde všude nacházíme jen sporá data, protichůdné údaje o času a prostoru frontových událostí, stěží lze rozeznat skutečnost od mnoha dohadů atd. To vše jen potvrzuje zjištění, že se dosavadní výklady o čs. legii v Itálii skutečně bez legend nemohly obejít. Sem v plném rozsahu patří i dosud rozšířený obraz boje na alpské kótě Doss Alto dne 21. 9. 1918.²

² V dnešním místopisu se „Doss Alto“ nazývá Dos Alto di Nago (též Dos Alto sul Baldo) a jeho nadmořská výška se uvádí 704 m namísto tehdejších 703 m. Pojmenování Doss Alto (746 m) nese nyní výšina asi 2 km západně od Castione. Při opomenutí těchto změn může dojít k omylu. V této práci používáme k udržení autentičnosti s prameny původní název a výšku kóty.

ITALOVÉ VE SVĚTOVÉ VÁLCE A NEÚNAVNÝ DR. BENEŠ

Itálie vstoupila do světové války s cílem získat konečně všechna svá vytoužená teritoria. Ve dvou staletích, po několika válkách a dlouhém procesu sjednocování italských států bylo sice v roce 1861 vyhlášeno Italské království, avšak tento úspěch byl považován pouze za další krok k dovršení celého díla. Po utichnutí následujících devíti let domácích bojů zesílila v italské společnosti atmosféra nezbytnosti připojení okolních území s početnými italskými menšinami. Do čela tohoto úsilí se postavilo radikální hnutí *Italia irredenta* (1878). Tím začaly opět narůstat dosud utlumené rozepře s Rakousko-Uherskem, především o rozsáhlé provincie na severu, jež byly významnými součástmi habsburské monarchie.

Všem okolním státům bylo proto podivné, když se Itálie 20. 5. 1882 připojila k tajné německo-rakousko-uherské dvojspolkové vojenské smlouvě. Vznikl tak vojenskopolitický blok tří, nazvaný Trojspolkem. Poté, co německý kancléř Otto von Bismarck nechal text trojspolkové smlouvy zveřejnit, silily nejrůznější dohady o tomto nečekaném spojení. Jako popud dvou spolkových zakladatelů k tomuto kroku se odhadovala snaha Vídně a Berlína mít za rostoucího napětí v Evropě pro ně stále nevypočitatelné Italy na očích. Nejvíce se spekovalo o tom, že habsburská monarchie bude nyní přece jen nucena odstoupit svému vojenskému spojenci některé části svého území s převahou italského obyvatelstva. Nestalo se tak, a přesto byl tento vojenský spolek tří mocností několikrát prodloužen (v letech 1896, 1902, 1907 a 1912).

Situace se změnila až po rakousko-uherském vyhlášení války Srbsku 28. 7. 1914. Italská strana využila této příležitosti a za zády svých dosavadních spojenců se pokusila o přestup do tábora Dohody. Do čela tajného vyjednávání s dohodovými politiky se postavili předseda italské vlády Antonio Salandra a ministr zahraničních věcí Sidney Sonnino. Tajná smlouva o tomto přeběhnutí

byla podepsána 26. 4. 1915 v Londýně, a to za příslib poválečného připojení zmíněných rakousko-uherských území k Itálii. Ještě dlouho po válce nebyla tato londýnská listina veřejně dostupná. I dnes je v celém svém znění zřídka kdy ke studiu; zde uvedme alespoň některé úryvky z jejích patnácti odstavců:³

(1) *Generální štáby Francie, Velké Británie, Ruska a Itálie uzavrou v co nejkratší době vojenskou dohodu... a zmobilizují proti Rakousko-Uhersku v případě, kdyby tato země napadla Itálii...*

(2) *Itálie se na druhou stranu zavazuje bojovat veškerými svými silami po boku Francie, Velké Británie a Ruska proti zemím, s nimiž jsou tyto mocnosti ve válce;*

(4) *Po uzavření míru Itálie dostane oblasti Tridentska, celé jižní Tyroly až po přirozenou hranici, tj. Brenner, dále Terst a oblast Terstu, hrabství Gorizie a Gradišku, celou Istrii až po Kvarner a ostrovy...*

(5) *Itálie dostane Dalmácii (a další řadu zde vyjmenovaných jadranských ostrovů – pozn. aut.)*

(11) *Itálie dostane válečné náhrady v míře odpovídající jejímu úsilí a obětí. Atd.*

Italská vláda si takto jistě řekla o mimořádně tučnou kořist, ač, jak se později ukázalo, pro ni de facto bojovala především vojska Dohody. Svým dosavadním partnerům z Trojspolku Italové pouze oznámili, že přecházejí do neutrality. Byla to však podivná finta, neboť neutralita se zakrátko vypařila, Itálie mobilizovala a vstoupila do útočné války.

Toto italské přeběhnutí mělo pro Rakousko-Uhersko řadu vážných důsledků. Tak například mohla Francie odvolat své polní síly od italské hranice a Italové mohli přitlačit na Vídeň s nároky na odstoupení rakouských příhraničních území s italským obyvatelstvem. Požadavek však zůstal odmítnut nejen rakouskou stranou, ale rozštěpil načas též italské politické kruhy; jejich část

³ Více o londýnské tajné smlouvě z roku 1915 viz např. Fejtő, F.: *Rekviem za mrtvou říši. O zkáze Rakousko-Uherska*, Praha 1998, s. 266–267. Smlouvu podepsali: Sir Edward Grey, Jules Cambon, markýz Imperiali (jistě přiléhavé jméno pro italského představitele) a hrabě Beckendorff.

požadovala držet se pouze neutrality a neničit dosavadní pozitivní vztahy s oběma dosavadními partnery, především v ekonomické spolupráci. Avšak zastánci názorů, že nastal vhodný čas zmocnit se rozsáhlých teritorií na rakousko-uherské straně, a tím konečně dovršit italské sjednocení, získali postupně převahu. Italská vláda se jednoznačně spolehla na záštitu svých nových spojenců, a to především na Francii a Velkou Británii.

Již měsíc po londýnském obchodu, 24. 5. 1915, vypověděla Itálie plně trojspolkovou smlouvu a vstoupila do války s Rakousko-Uherskem. Vznikla tak nová, takzvaná Jihozápadní fronta, a to podél celých italsko-rakouských hranic. K násilnému obsazení své budoucí kořisti nastoupily statisícové italské polní armády k útočným operacím podél rakouských hranic, především v jedenácti bitvách (červen 1915–září 1917) na řece Soči (*Isonza*) a v pohoří Krasu, mířících k proniknutí do nitra Rakouska. Setkaly se však s nečekaným debaklem. Italský přechod do obrany, nazývaný někdy nesprávně sočskou dvanáctou bitvou, umožnil v říjnu 1917 rakousko-uherským silám, posíleným německou 14. polní armádou, přejít do protiofenzivy a postoupit do hloubi severní Itálie. Již v prvním dni operace, 24. 10. 1917, prolomila tato armádní skupina italskou frontu u Kobaridu (*Caporetta*) a donutila rozložené italské vojsko k chaotickému ústupu zpět na benátské území k řece Piavě a do okolních pohoří.

Zde, na řece a v nedalekých horách, se rozhořely boje, které trvaly až do podzimu roku 1918, kdy italská armáda, s pomocí britského a francouzského armádního sboru, jednoho amerického pěšího pluku a početných britských i vlastních leteckých eskader, zatlačila vyčerpaného rakouského nepřítele k ústupu na vlastní území. Tento poslední manévř byl poté označen za italské válečné vítězství u Vittoria Veneta.

Pro čs. vůdce zahraničního odboje bylo postavení Itálie, názory tamních politických i vojenských představitelů a jejich aktivity již na počátku války poněkud trnem v oku. Začalo to již koncem roku 1914, v době, kdy se Trojspolek začínal bortit. Z Prahy do Vídně a odtud přes Benátky a Řím projížděl tehdy, v polovině prosince 1914, profesor T. G. Masaryk dále do své prvního odbojového působistě. V Římě se na několik dní zastavil, tenkrát ještě pln radosti

nad tím, že se Itálie očividně vyvléká z německo-rakousko-uherského válečného kamarádství. Avšak když odtud 11. 1. 1915 odjížděl do Ženevy, jeho názory se již značně změnily. To proto, že z převládajících italských postojů nebyl ve skutečnosti nijak nadšen, o čemž svědčí i jeho blízcí spolupracovníci.⁴

V Římě se T. G. Masaryk setkal pouze s řadou Jihoslovanů, zklamaných z italské protislovanské politiky, a s některými svými známými italskými intelektuály. Jednání s italskými politickými představiteli, stále hledajícími cesty pro dorozumění s Vídní, a jejich aspirace zmocnit se Terstu, Tridentu i kolonií v Asii a Africe, však odmítal.⁵

Další komunikaci s Itálií, ač ta vstoupila do války na straně Dohody, ponechal T. G. Masaryk později v rukou dr. E. Beneše a především M. R. Štefánika. Jedinou výjimku občas představovaly jen jeho korespondenční lístky a poté pozdravné telegramy, zasílané po několika bojových vystoupeních čs. legie. K tomu je vhodné dodat, že poté, co v roce 1918 utichly zbraně, projížděl T. G. Masaryk domů, stejně jako zprvu do zahraničí, opět přes Itálii. Jak se zde zastavil nyní, to připomeneme na konci této knížky.

Oba vůdci čs. zahraničního odboje utvářeli od února 1916 Československou národní radu (ČSNR) jako jeho ústřední orgán. Předsedal jí T. G. Masaryk, sekretářem se stal E. Beneš a dalším členem M. R. Štefánik. T. G. Masaryk se usídlil v Londýně a později odtud odjel do Ruska a USA, E. Beneš byl plně zaměstnán propagandistickou činností ve své pařížské kanceláři a M. R. Štefánik se stal v tomto uskupení jakýmsi kočujícím emisarem. Beneš se italskými záležitostmi začal hlouběji zabývat zejména s přícházejícím rokem 1917, ve snaze získat italskou vládu pro postavení čs. legie též na jejím teritoriu. Po italské pohromě u Caporetta a rozpadu ruských armád během revoluce v Rusku se pro nové rakousko-uherské ofenzivní záměry, ale v nastalé situaci i pro dohodové mocnosti, stala Jihozápadní fronta velmi důležitým válčištěm.

Pro zdar čs. zahraničního odboje a jeho přijetí dohodovými mocnostmi považovali Masaryk i Beneš vybudování a zasedání

⁴ Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce, Praha 1935, s. 51–52.

⁵ Tamtéž.

vlastního vojska do bojů za téměř rozhodující krok. Avšak zatímco v Rusku se základ čs. vojska rozrůstal již od okamžiku zahájení války (Česká Družina v Kyjevě 12. 8. 1914), a na podzim téhož roku odjela ve Francii na frontu i česká rota Nazdar, v Itálii tento záměr ČSNR narážel na nevýslovné potíže.

Jedním z Benešových prvních kroků bylo v lednu 1917 otevření tiskové kanceláře v Římě, jež se v říjnu téhož roku stala odbočkou pařížského sekretariátu ČSNR. Zatím probíhalo zdlouhavé jednání zástupců ČSNR s italskými politickými veličinami. Z dokumentů je zřejmé, že z něho E. Beneš nebyl příliš nadšen, avšak vedlo jej přesvědčení, že mít na italské frontě vlastní vojenské jednotky je pro čs. zahraniční odboj naprostou nezbytností. Pokračovalo tak sice slušné a gentlemanské, avšak také velmi tvrdé rokování, které se přesto, byť s některými ústupky, postupně odvíjelo ve prospěch neúnavného E. Beneše.

Ve všech těchto polemikách, především o vojenských problémech, se po celé další období složitě dohadovali italští představitelé se zástupci ČSNR. Od počátku vstupu země do války dávali Italové, především ministr zahraničí Sonnino, jasně najevo, že jim nejde o zničení rakousko-uherské monarchie. Usilovali pouze o získání její části, jež patří Itálii, čímž se tak dle jejich slov konečně dokončí *risorgimento* (oživení). Ve vládních kruzích se nesl názor, že Itálie musí usilovat o jistou snesitelnou válku, vedenou oběma protivníky se záměrem šetřit majetky a lid. Vznikla tak představa jakéhosi italského *ohleduplného* vedení války, což se ovšem E. Beneše hluboce dotýkalo.

Ten se již od roku 1915 ve svých propagandistických pracích zabýval především nezbytnou a neúprosnou porážkou Rakousko-Uherska. V roce 1916 k tomu dokonce vydal svůj revoluční spis *Zničte Rakousko-Uhersko! Utrpení Čechů a Slováků v dějinách*. Je zajímavé, že ještě do počátku války mu nešlo o osamostatnění českých zemí ani o likvidaci okolních habsburských držav.⁶ Bez vysvětlení tak odhodil svou disertační práci z roku 1908 *Rakouský*

⁶ Viz Novák, F. – Till, A.: Dějepis pro ústavy učitelské, díl VI., Praha 1922. s. 134 a dále. (Tito autoři měli za to, že se dr. Beneš inspiroval pracemi André Chérandama a Louise Eissenmanna.

problém a česká otázka, v níž „potírá názor o nutnosti rozbití habsburského mocnářství a zdůrazňuje ideu federalizace Rakouska-Uherska na národnostním základě.“⁷

Jeho názory se za hranicí rychle změnily a E. Beneš neúnavně a všude tam, kde mohl, přesvědčoval o „nemístné měkkosti vůči Rakousku, projevující se v zemích Dohody, což má na Čechy, Jihoslavy a též na Poláky skličující vliv“⁸. V periodiku *La Nation Tchèque* rovněž sebejistě psal, že jejich nové státy znemožní navždy imperialistický *Drang nach Osten* (sic!).⁹

Jistým, zpočátku nemalým problémem při zakládání vojska byl nízký počet Čechů, žijících v Itálii, a po vypuknutí války většinou internovaných. Tato situace se začala měnit s rostoucím počtem zajatých českých vojáků c. a k. armády, přicházejících do italských zajateckých táborů. Čeští muži, kteří se v nich začali pozvolna organizovat, byli za svého dosavadního smíchání s ostatními vojáky jiných národností v této své činnosti mnohdy rakouskými a maďarskými zajatci denunciováni. Na druhé straně byli pro italskou administraci táborů zprvu všichni zajatci jen *tedesci* (Němci). Těžko se italským orgánům vysvětlovala alespoň základní fakta o Čechách, považovaných povětšinou za Jihoslavy, k nimž zde ale panovala značná nedůvěra. Ta ostatně neopadla až do konce války, ale nebyla zcela odstraněna ještě dlouho po ní.

Konečně co byli zajatci české a slovenské národnosti umísťováni do separovaných táborů, narůstala u nich nevole s táborovým živořením. V situaci, kdy nadějná očekávání změny v jejich postavení střídala skepse, u nich často vznikal pocit, že je představitelé čs. zahraničního odboje nechávají na holičkách. Již v lednu 1916 poslal funkcionář české zajatecké samosprávy Josef Logaj, na žádost zajatců z tábora Finalmarino¹⁰, T. G. Masarykovi zprávu „o poměrech tam panujících“, s prosbou o jeho zákrok u italských

⁷ Tamtéž, s. 136.

⁸ Pařížský policejní archiv, P. A., dokument 827/15 v citaci Fejtö, c. d., s. 260.

⁹ Byl to jeden z mnoha Benešových omylů. Tento *Drang* začal již v roce 1938 do ČSR a poté i do obou dalších zemí.

¹⁰ Finalmarino – město na pobřeží Janovského zálivu.

politických kruhů. Dopis se podařilo dostat z tábora a doručit Masarykovi, působícímu v té době na londýnské univerzitě; to pisatelé zjistili z italských novin. Adresát jim však koncem května odpověděl lístkem následujícího znění:¹¹

Milý pane Logaj, chystám se do Itálie – intervence z distance bohužel nebývá mnoho platná. Ovšem ucházejte se stále o svá práva. Nepřijdu-li já, pošleme někoho druhého. Bližší zprávu o Vašich požadavcích. Vám a kolegům T. G. Masaryk

(TGM projel Itálií až cestou domů v polovině prosince 1918, pozn. aut.).

Zklamáný Logaj považoval tuto odpověď pouze za neurčitý pokyn; ostatním byla dána naděje, že si předáci zahraničního odboje konečně všimnou postavení čs. zajatců v Itálii. Přestože *hoši* z Finalmariny pak Masarykovi často psali, ten jim už neodpovídal a došlou poštu z italských táborů přeposílal do pařížského zajateckého odboru ČSNR.

Mezitím čas neúprosne běžel a Benešovo první houževnaté jednání s generálním tajemníkem italského ministra zahraničních věcí Demartinem, které na téma čs. legií proběhlo 9. 9. 1917, nikam nevedlo. Zasazení Čechoslováků na zdejší frontě bylo odmítnuto a rovněž návrh na přepravu českých zajatců z Itálie do Francie nebyl z politických důvodů přijat. Ani na dalším jednání, tentokrát s ministrem zahraničí Sonninem, E. Beneš se zřízením legie nepochodil.

Sonnino poukazoval především na italské závazky z nám již známé londýnské úmluvy o vstupu Itálie do války s Rakousko-Uherskem i na ustanovení mezinárodního práva válečného a na haagské úmluvy.¹² Naznačil, že přehlížet tyto závazky nelze, neboť jejich porušení by vyvolalo represálie z rakouské strany, jež by tvrdě dopadly rovněž na desetitisíce italských zajatců.¹³ Jeho stanovisko

¹¹ Faksimile viz Logaj, J.: Československé legie v Itálii, II. vyd. Praha, s. 129.

¹² Haagské úmluvy byly přijaty na mírových konferencích v letech 1899 a 1907; upravovaly mj. pravidla a způsoby vedení pozemní a námořní války.

¹³ Značné množství italských zajatců nacházíme v té době rovněž v Josefově a v Milovicích.

podpořil i ministerský předseda Orlando, jenž navíc na zasedání parlamentu 3. 10. 1917 upozornil na možnost *justifikace* příslušníků čs. vojska, pokud by padli do rukou rakousko-uherské strany. Nakonec Sonnino k této spleťtí situaci opět otevřeně připomněl, že „naším válečným cílem není rozbití nepřátelských států, ani jejich vnitřního uspořádání“.

Již se zdálo, že věc je ztracena, když ještě v březnu 1918 M. R. Štefánik, dlící v Římě jako čs. vyjednaváč, nemohl nic jiného, než tento italský postoj E. Benešovi do Paříže opět potvrdit. Tehdy mu Sonnino znovu vysvětlil dva důvody proti povolení čs. armády v této opakované zkratce:¹⁴

1. *Důvod humanitní: Itálie nám nemůže zaručiti ve válce konečný úspěch a nemůže tudíž přijímati oběti lidí, kteří nadto, padnou-li do zajetí, mohou být popravováni za svou účast ve vojenské revoluční akci...*

2. *Italská vláda má obavy z rakouských represálií proti italským zajatcům...a zároveň sdílí též skepsi ke konečnému výsledku války.*

Opatrnost projevil i italský ministr války generál Gaetano Giardino, ač by jinak přivítal do Caporettem nahlované italské armády každý přijatelný vojenský kontingent. Čelil však řadě výhrad, mimo jiné nechuti konzervativní části vojenských kruhů k zařazení podezřelého rakouského živlu do vojska a k jeho vyzbrojování. Takto vyřčená nedůvěra a podezřívavost poté mizela jen velmi pomalu, a ještě v srpnu 1918, poté co se již čs. legionářské jednotky ocitly na frontě, vydalo vrchní velitelství (*Comando supremo*) a velitelství 1. armády několik rozkazů a nařízení s výstrahou před nespolehlivými čs. živly a k obecnému zvýšení pozornosti vůči Čechoslovákům. Z nich zde alespoň uvedme výňatky:

(Vrchní velitelství, č. 10.785/A, 8. 8. 1918)

Německorakouská propaganda připravuje infiltraci vyzvědačů a zrádců do řad Čechoslováků na italské frontě, kteří se pokusí přijít do Itálie buď přes Švýcarsko, nebo přímo přes frontu jako zběhové a budou se hlásit do legie.

(Velitelství 1. armády, č. 2456, 14. 8. 1918)

¹⁴ Beneš, E.: c. d., s. 58.

Během ofenzivy nesmějí Čechoslováci provádět výzvědnou službu, neboť by se tím mohly do italských řad vloudit rozvratné živly, využít pomoci a jazyka československých legionářů a vyvolat tak chaos a demoralizaci, což bylo již hlavní příčinou katastrofálních událostí u Kobaridu. Velitelství armádních sborů proto musí (v takovém případě, pozn. aut.) odeslat Čechoslováky do zázemí.

Takzvaná preventivní opatření byla pak sice během zbývajících měsíců roku 1918 poněkud zmírněna, ale ve svém jádru zůstala u některých italských polních armád platná až do samého konce války. Obavy před všemožnými represáliemi z rakousko-uherské strany uveřejněné v italském tisku se rychle přenesly i do veřejnosti, zejména když E. Beneš za této situace začal usilovat o alternativní řešení přepravy Čechoslováků z italských zajateckých táborů do Francie. To italská strana rovněž zavrhovala argumentem, že Rakousko by poté mohlo přepravit tisíce italských zajatců ze své země na Blízký Východ, kde by masově hynuli, což by v Itálii vzbudilo značné rozhořčení. Navíc se ke všem těmto obavám ozvali ještě početní občané starších generací, šířících své údajně špatné zkušenosti s chorvatskými a českými vojáky z Radeckého válek v severní Itálii.

Všechna tato naznačená rizika označili však představitelé čs. zahraničního odboje za nepravděpodobná. Byla z jejich strany odmítána obecnými, avšak trvalými představami, že jakoukoliv odplatu si *zpuchřelé Rakousko* nikdy nedovolí, neboť by k tomu nebylo schopno předložit věrohodné argumenty (jaké argumenty to měly být ale E. Beneš ani M. R. Štefánik, stále jednající v Paříži i Římě, neuvedli). K jejich optimistickým vizím se z dále ozval též T. G. Masaryk, toho času dlící v Rusku, jenž svým rezolutním vyjádřením dal jako první jednající politik do hry šibenice; podle něj:¹⁵

...prakticky to znamená tolik, když náš hoch přijde do zajetí, tož byly strachy a někteří je dosud sdílejí, že bude pověšen atd. Já se toho nebojím... Já nemyslím, že by se to dělalo, protože budeme mít možnost a moc, mstít se na těch, kteří padnou do našeho zajetí, a já

¹⁵ Masaryk a revoluční armáda. Masarykovy projevy k legiím a o legiích v zahraniční revoluci, Praha 1922, s. 125–126. Retaglie – odplata, odveta, represálie.

doufám, že takových Němců a Maďarů bude mnoho a bude pak možno retagliaci, tj. podle práva oko za oko, zub za zub, se odplatiti.

Masaryk se zajisté nebál, ale zároveň se mýlil představou pomsty podle jakéhosi „pěstního“ práva. Je poněkud neradostným zjištěním, že jako humanista, univerzitní profesor a činný účastník několika hrdelních procesů zcela opomněl mezinárodní právo válečné, především již zmíněnou Haagskou úmluvu z roku 1907 o válečných zajatcích. Teprve poté, co desítky čs. legionářů byly na italské frontě skutečně popraveny, změnil svůj postoj, ačkoliv opět stěží přijatelný:¹⁶

Poté, co profesor Masaryk dorazil do USA, zeptal se ho soudce apelačního soudu Spojených států a přítel Slováků Buffington k témuž: „A to se tito muži nebojí, že když padnou do zajetí, budou nemilosrdně popraveni?“, odpověděl mu Masaryk již jinak: „Oni se nebojí, jejich heslem je žít nebo zemřít za svobodu“.

V nepolevujícím Benešově tlaku vyslovil poté ministr Giardini o 4. 10. 1917 souhlas pouze s tím, aby se z českých a slovenských zajatců v Itálii zřídily zvláštní pracovní oddíly. Jejich příslušníci budou uchráněni před jakýmikoliv represemi z nepřátelské strany tím, že se použijí pouze k „pracím a službám ve druhé linii a nebudou mít přímý vztah k válečným operacím“. Měli tedy Čechoslováci tvořit neozbrojené pracovní prapory (*bataglioni di lavoro*) daleko za frontou, což se také na krátký čas skutečně stalo. Tento krok, nazvaný „místo zbraní lopaty“, vyvolal ovšem v zajateckých táborech mezi Čechy pouze roztrpčenost a posměch.

Lze pochopit, že takové řešení ovšem bylo pro E. Beneše a M. R. Štefánika, s jejich jednoznačnými vojenskopolitickými záměry i propagandou, trvale nepřijatelné. Jedinou cenu pro ně a další členy ČSNR měly pouze zprávy o bojových vystoupeních čs. legionářů na italské frontě. Navíc už bylo zcela zřejmé, že právě na italském bojišti se záhy, po ruském složení zbraní a chaosu bolševické revoluce, objeví všechny odtud uvolněné vojenské jednotky habsburské monarchie. Ty se zde nepochybně pokusí o rozhodující střetnutí, s představou docílit porážky protivníků a úspěšného konce operací na Jihozápadní frontě. Pro čs.

¹⁶ Československá samostatnost, roč. III, č. 22.

představitele, vědomé si takové možnosti, to znamenalo pracovat ve stále napjatější atmosféře. Složitá jednání s Italy se však vlekla dalších sedm měsíců; po tu dobu byli mnozí čeští a slovenští zajatci určeni k tomu, aby hloubili polní opevnění před Pádem.

To vše přinášelo pro ČSNR jistě zklamání, avšak E. Beneš se nevzdával; věc se sice dále táhla, ale naštěstí byla stále ve hře. Nakonec se z italských politiků příznivě ozval ministr zahraničních věcí Sonnino. Ač stále odmítal představu rozpadu Rakousko-Uherska, nakonec podlehl Benešovu naléhání na neodkladné zřízení čs. vojska v Itálii.

Tak 21. 4. 1918 obě strany konečně přijaly *Úmluvu italské vlády s Národní radou zemí československých o zřízení československého vojska v Itálii*, jíž podepsali italský premiér Orlando s novým ministrem války generálem Zupellinim a za ČSNR pověřený M. R. Štefánik.¹⁷ Za čtyři dny ještě proběhl jeho následný dohovor s vrchním velitelem italské armády, generálem Armando Diazem, o takzvaných *istruzioni speciali*, tedy organizačních, administrativních a jiných směrnicích, nutných pro vřazení čs. legie do italské armády.

Nakonec se 30. 6. 1918 uzavřela ještě jedna velmi důležitá dohoda, zejména po neblahých zkušenostech z prvního legionářského zasazení na Piavě. Podepsali ji opět Orlando a Zupellini se Štefánikem, a to o jednoznačné autonomii ČSNR v činnosti justice čs. vojska, s tím, že do její činnosti nebudou italské orgány nikterak zasahovat. To se však později obcházel, což poté nejen nepřispívalo k solidní spolupráci, ale stálo to život dosud přesně neznámého počtu čs. vojáků; Beneš se Štefánikem tomu de facto mohli jen přihlížet.

Poté se brány italských zajateckých táborů pro Čechoslováky konečně otevřely dokořán. I pak ale pokračoval pro čs. politiky a vojáky složitý a vleklý proces zdejšího budování čs. vojska a jeho zasazení do pole. Ukázalo se, že v porovnání s ruskou a francouzskou legií nabude velmi specifického charakteru a v řadě věcí se

¹⁷ Beneš, E.: c. d., III, s. 307–309 a 337–339. Beneš zde mj. upozorňuje, že text této dohody je v Logajově práci (s. 22–26) „poněkud odlišný“. Viz dále.

potáhne až do konce války.¹⁸ Nedocenila se například skutečnost, že již na začátku těchto vyjednávání, v lednu 1917, založili Jan Čapek a Bedřich Havlena spolu s dalšími zajatci v táboře Santa Maria Capua Vetere u Neapole *Československý dobrovolnický sbor*, aniž by dále čekali na odpověď k dopisům Masarykovi a Benešově pařížské kanceláři. Sami do něj přijali asi čtyři tisíce zajatců. Je otázkou, zda by tento rostoucí sbor, cvičený zatím na sokolském základě, nemohl vytvořit vojenskou složku daleko rychleji „zdola“; po ní by italské velení sáhlo patrně bez dlouhého politizování. Tuto možnost naznačoval značný počet čs. zajatců, odcházejících již z táborů, aby působili na frontě jako průzkumníci pro italské polní svazky.

Odlišnost celého procesu vytváření a způsobu vojenského zasedání Čechoslováků tak vyvolávaly spíše politické a propagační (spíše propagandistické) potřeby, než taktické či operační potřeby použití čs. jednotek v nově uspořádaných a vyzbrojených italských polních silách. Tíživé sny mezitím představitelům ČSNR vyvolávaly zprávy o pokusech obou soupeřících stran, jak je možno válku ukončit. Vždyť obě válečné strany navazovaly různé kontakty s tajnými návrhy na vyhlášení příměří. Znepokojení činitelé čs. zahraničního odboje to opět považovali za hrozbu, že by Rakousko-Uhersko mohlo nakonec přece jen zůstat zachováno. Proto neustále spěchali, ale zamýšleli se rovněž nad možností protažení války až do roku 1919. Ve svém dohánění ztraceného času považovali za propagandisticky nezbytné využít jakéhokoliv vystoupení čs. legie na italské frontě, a tím dokládat dohodovým politikům své úsilí o vydobytí samostatného československého státu.

Stále však není zcela jasné, proč vlastně E. Beneš i po uzavření úmluvě, existenci čs. vojska a očekávání vítězství Dohody tak úporně a při každé příležitosti nabádal ke *zničení* Rakouska. Vždyť

¹⁸ K urychlenému začlenění čs. legie do italského polního vojska přispěl i tisk. Tak „Corriere della Sera“ uvedl 23. 5. 1918 prohlášení E. Beneše, že se ve Francii tvoří (čs.) národní vojsko, jež má být rozmnoženo oddíly z Vladivostoku, Archangelska, Soluně a USA. Brzy tak bude mít na západní frontě 100 tisíc vojáků, řádně vyzbrojených a skutečných čs. vlastenců.

za této situace byla již čs. samostatnost dohodovými mocnostmi v podstatě přijata. Byl rovněž stále znepokojen a místy i pobouřen italskou zdrženlivou politikou, především Sonnininými stanovisky a strachem, že

*Itálie nikdy neřekla pro nás své konečné slovo, které by jí bylo politicky definitivně zavázalo a které by jí za nepříznivého výsledku války bylo ukládalo odpovědnost za náš osud a ztěžovalo situaci při mírovém jednání s ústředními velmocemi, t. j. poválečným Rakousko-Uherskem.*¹⁹

Touto svou podezíravostí E. Beneš paradoxně jen zvyšoval obezřetnost řady italských politických i vojenských představitelů ke své osobě, k celé ČSNR a jejímu legionářskému vojsku. Tento kolotoč pak trval až do října 1918 a měl své dozvuky i po vzniku Československa, kdy se tehdejší italské politické špičky utvrdily v tom, že se v Benešově zahraniční politice nezmýlily. Padla o tom hanlivá Mussoliniho slova ještě za dvacet let – na konferenci v Mnichově v září 1938.

¹⁹ Beneš, E.: c. d., II, s. 223.